

MMOHO RE NA LE MATLA

Pale ya Albertina Sisulu

Liesl Jobson
Alice Toich
Nazli Jacobs

MMOHO RE NA LE MATLA

Buka ena ke ya

Every child should own a hundred books by the age of five. To that end, Book Dash gathers creative professionals who volunteer to create new, African storybooks that anyone can freely translate and distribute. To find out more, and to download beautiful, print-ready books, visit bookdash.org.

*Mmoho re na le matla: Pale ya Albertina Sisulu
(Together We're Strong: The Story of Albertina Sisulu)*

Illustrated by Alice Toich

Written by Liesl Jobson

Designed by Nazli Jacobs

Translated by Nal'ibali

with the help of the Book Dash participants in Cape Town on 30 August 2014.

ISBN: 978-1-928377-06-1

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 Licence (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). You are free to share (copy and redistribute the material in any medium or format) and adapt (remix, transform, and build upon the material) this work for any purpose, even commercially. The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the following license terms:

Attribution: You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made. You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.

No additional restrictions: You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Notices: You do not have to comply with the license for elements of the material in the public domain or where your use is permitted by an applicable exception or limitation.

No warranties are given. The license may not give you all of the permissions necessary for your intended use. For example, other rights such as publicity, privacy, or moral rights may limit how you use the material.

MMOHO RE NA LE MATLA

Pale ya Albertina Sisulu

Liesl Jobson ♦ Alice Toich ♦ Nazli Jacobs

Ka tsatsi le leng mariheng a batang, batho ba bangata motseng ba ne ba kula. Marama a Mme Monikazi a ne a tjhesa. Mofufutso o ne o rotha mmeleng wa hae. O ne a batla ho bea jwang bo batang sefahlehong sa hae ho iphodisa. Ka tlasa kobo ya hae o ne a ena le mpa mme o ne a ntse a binela lesele le ka hara yona, “Tiya matla, nnana. Mariha a se a tla fela. Eba sebete, nnana. Mmoho re na le matla!”

Mpa ya hae ya rora ha ho raha ho matla ha lesele ho mo tsosa bosiu. A ja nama e setseng ka pitseng, a lapile haholo.

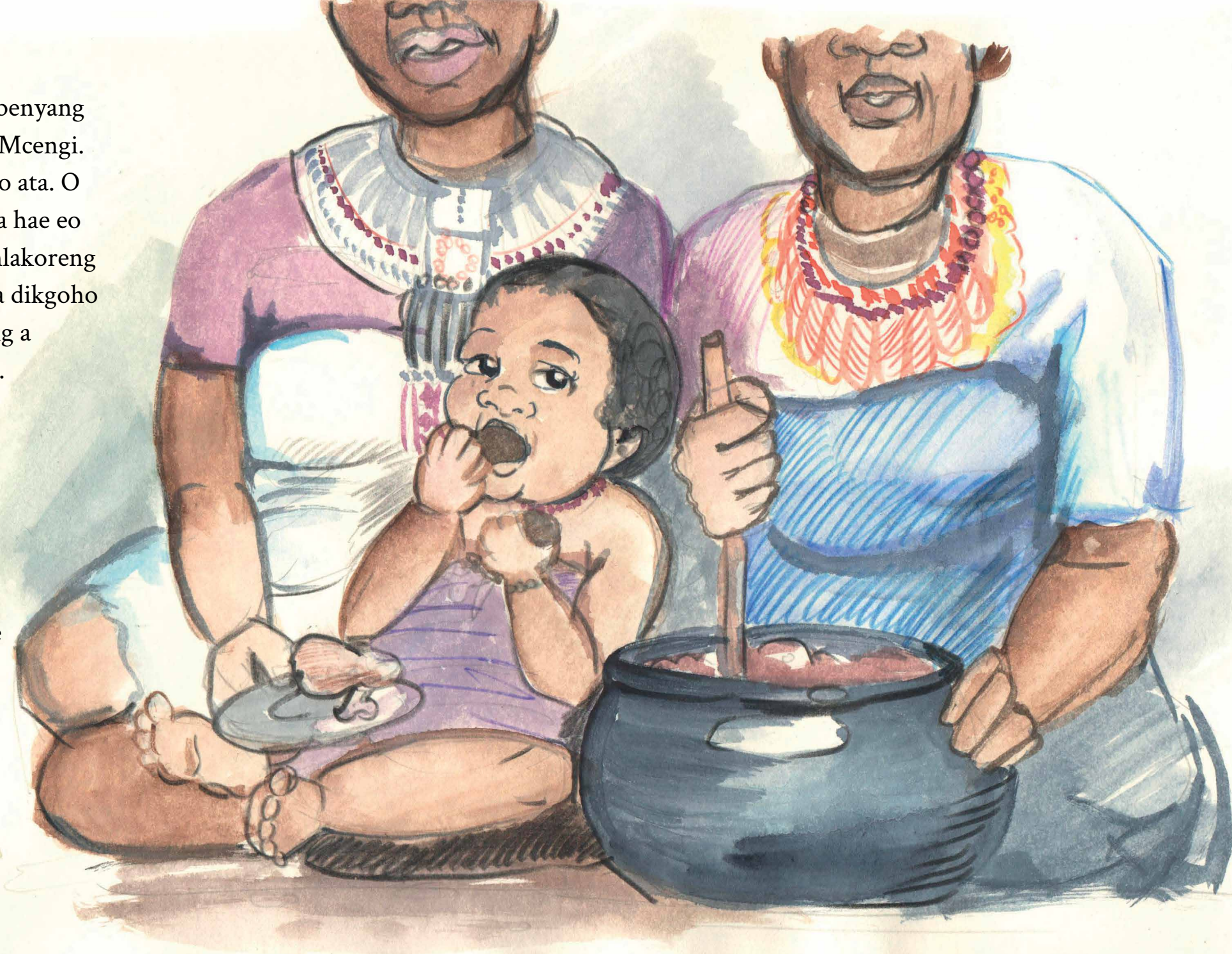
Ka bosiu bo bong bo kganyang kgwedi e ne e le kgolo, e nonne mme e le pinki ho feta. O ne a hema kapele. Lesele le ne le se le lokile.

Bomme ba ka phaposing ya ho pepisa ba ne ba mo sidila mokokotlo mme ba futhumeditse metsi. Ha Monikazi a tshwara moradinyana wa hae e motle ka diatleng tsa hae, o ile a tseba hore e tla ba ngwananyana ya kgethehileng, selwani sa nnete. Ke lehlohonolo ruri! O ile a mo reha Nontsikelelo. O ne a tla ba mme wa mahlohonolo ohle.

Nontsikelelo o ne a le motle mme a le matla ka mahlo a benyang a kang dikonopo tse ntsho. O ne a rata kgaitsemi ya hae, Mcengi. O ne a rata ho mo qabola mme kahoo ho tsheha ho ne ho ata. O ne a rata ho ja nama pele a eba le meno. Mmangwane wa hae eo a neng a mo rata o ne a boloka sekotwana se senyane lehlakoreng poleiting ya hae bakeng sa Ntsiki. Mcengi o ne a lelekisa dikgoho tse neng di fatafata tshimong moo Mme Monikazi a neng a jetse sepinatjhe le sekwashe teng ho fepa ba lelapa la hae. Ntsiki o ne a dula a matha kamora hae ha maoto a hae a ntse a tiya le ho ba matla.

Mme Monikazi o ne a ena le ngwana e mong wa moshemane, Velaphi, le e mong, Qudalele. Qetellong, Ntsiki a ba le ngwanabo wa ngwanana, Nomyaleko. Ntsiki e monyane o ne a mena maleiri mme a hlatswa diaparo tsa lese. O ne a fiela ntlo mme a besa mollo. O ne a kuka kgaitsedinyana ya hae ha e lla mme a mo tsikinyetsa ho fihlela a tsheha. Ntsiki o ile a ruta dikgaitsemi tsa hae le ngwanabo wa ngwanana ho bina, “Tiya matla, ngwaneso. Mariha a fetile. Eba le sebete, manana. Mmoho re na le matla!”

Qingqiwe, ntataemoholo, o ne a ruile dipere. Eo a neng a e ratisisa ke Shishi, pere e tona e benyang e ntsho. Hanghang ha Ntsiki a se a hodile, o ne a mo hulela hodima sale ya pere ka pela hae. Matsoho a hae a matla a mo kopile. O ne a tlama marapo a a fetisa menwaneng ya hae.

O ile a mo ruta ho buela tlase ha a bua le Shishi le ho mo kama hantle ka borosolo e thata. Ha Ntsiki a ne a pholla letlalo le benyang la Shishi, o ne a e sebela, “O sebopuwa se setle ka ho fetisisa. Ke a leboha ha o ntumella hore ke o palame.”

Ha ntate wa Ntsiki, Bonilizwe, a tla hae ho tswa dimaeneng ka Keresemese, Ntsiki o ile a ipalamisa hodima mokokotlo wa Shishi. A palama ho ya mo kgahlanyetsa setopong sa bese. Ntsiki o ne a dula a otlohile hodima pere. Mangwele a hae a tiile. O ne a tshwara marapo ka menwana e bonolo.

Bonilizwe o ne a le motlotlo ka moradi wa hae. Ho ne ho ena le pososelo e kgolo ka ho fetisisa eo Ntsiki a qalang ho e bona sefahleng sa ntatae.

Ka letsatsi la hae la tswalo ya selemo sa botshelela Ntsiki a ya sekolong.

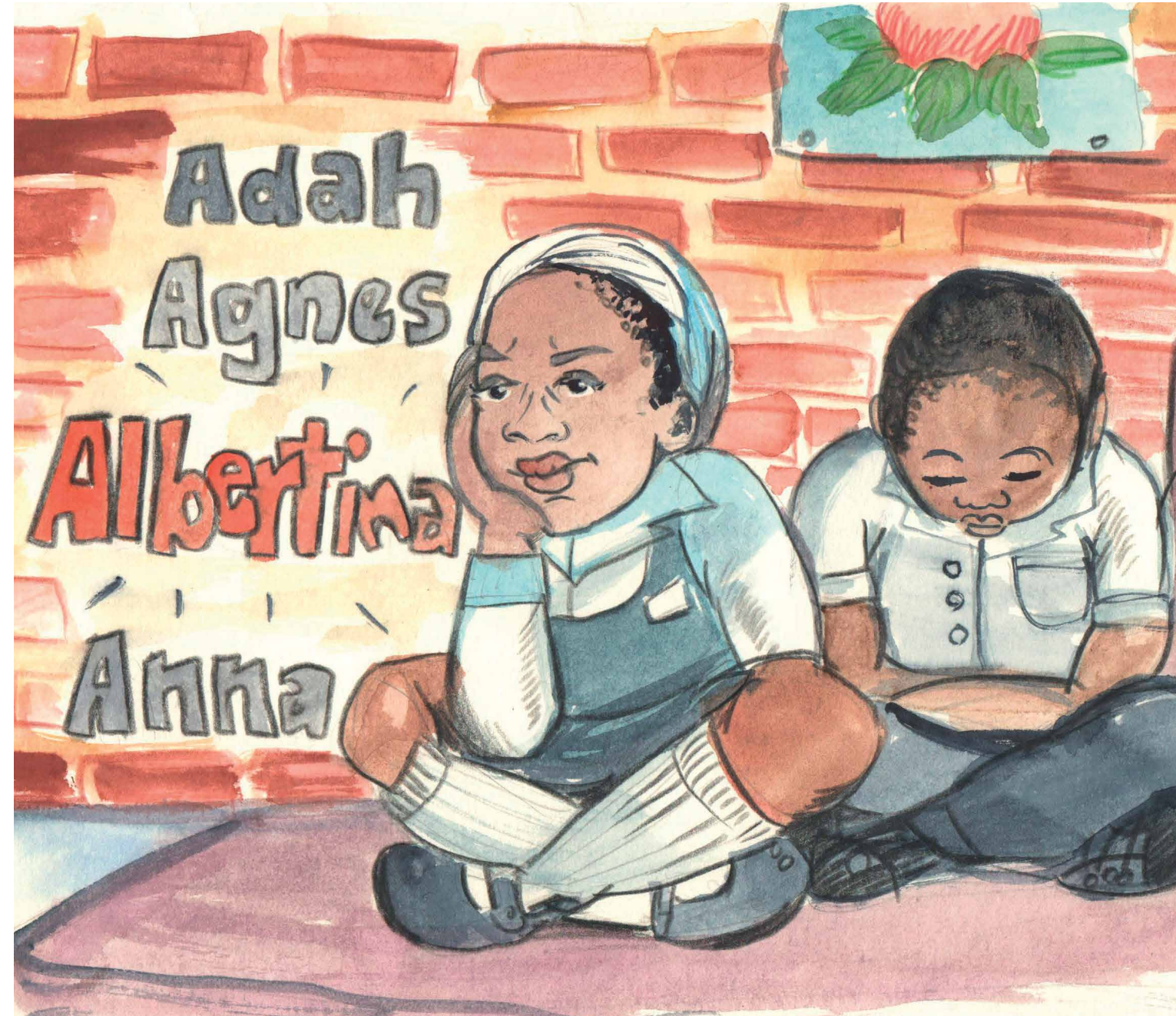
“O lokela ho kgetha lebitso la Senyesemane,” ha rialo titjhere, empa

Ntsiki o ne a rata lebitso la hae.

“Hobaneng ha ke hloka lebitso le letjha?” a botsa. Titjhere a busa sefahleho mme a balla mabitso hodimo:

“Adah, Agnes, Albertina, Anna.”

A ne a bolela eng? Ntsiki o ne a rata lebitso le le telele haholo. Al-ber-ti-na! Lebitso leo le ne le ena le morethetho. Al-ber-ti-na! Lebitso leo le ne le ena le modumo. Albertina e ne e le lebitso leo o kekeng wa bapala ka lona.

Mme wa Albertina o ne a dula a kula mme a hloka hore Albertina a hlokomele lelapa.

Selemong sa hae sa ho qetela sa sekolo sa poraemari, Albertina e ne e le yena e moholo ka ho fetisisa sekolong. O ile a kgethwa ho ba moetapele ya ka sehloohong mme a rwala betjhe ya hae ka motlotlo. Motswalle wa hae wa sebele, Betty, a mmoella ka tlhodisano, a re, “O lokela ho kenela, motswalle wa ka ya bohlae.”

“Moputso ke eng?” ha botsa Albertina, a hlile a batla ho tseba.

“Tshehetso ya tjelele ya ho ya sekolong se phahameng!” ha rialo Betty. “O lokela ho etsa kopo. O tla e hlola, ka nnete.”

Albertina o ne a bala ho fihlela kerese e fela. O ne a ikwetlisetsa dipalo. A ikwetlisetsa mopeleto. O ne a leotsa pentshele tsa hae mme a bentsha dieta tsa hae ho feta. Hoseng ha letsatsi la tlhodisano, a feta Shishi moo a fasitsweng teng.

Pere ya didietsa mme ya tila ka leoto fatshe.

Teko ya qala. Menwana ya Albertina e ne e thothomela. Dipalo di ne di le thatanyana. A oma ka hanong. Letsoho la hae la kerempha hodima pentshele ya hae empa a tswela pele.

“O sebeditse, Albertina!” ha rialo titjhere ya hae qetellong.

Ha morao moofisiri wa bohlokwa a fihla mme a bitsa baithuti ba hlaleletseng ka sehloohong ba babedi ho nyolohela kalaneng. “Re lebohisa Albertina ka ho fumana matshwao a feletseng,” a rialo, “empa se o le moholo haholo ho ka hlola. Tshehetso ya tjhelete e ya ho ...”

Albertina a leka ho itshwara hore a se ke a lla.

“Leno ke leeme,” ha hoeletsa Betty, a tloatlola ke bohale. “Seo se ne se se melawaneng!” Albertina o ne a tla ya jwang sekolong se phahameng jwale? A leba lapeng a hulanya maoto.

Titjhere wa Albertina a ngolla koranteng ka qeto ena e nang le leeme. Brother Joe wa seteishene sa mmesheneng wa Katolike a bala pale eo ha a ntse a eja dijo tsa hoseng. A thuba lehe la hae le bedisitsweng haholo ho feta. A sutuletsa koranta ka nqane ho tafole ho Father Bernard. Hohang ha a ka a rata pale eo le yena.

E se kgale ho ne ho se ho ena le tshehetso ya tjelete bakeng sa Albertina!

Marizell e haufi le Matatiele e ne e le hole ho tloha Xolobe, empa motse ohle o ne o eme ka maoto. Ngwanana wa motse wa bona o ne a eya sekolong se phahameng. O ne a tla ba etsa motlotlo. Ba etsa moketjana o moholohadi. Basadi ba ritela jwala mme ba besa mello. Ba hlaba dikgoho mme ba pheha dipitsa tsa nama. Albertina a bososela ho fihlela sefahleho sa hae se eba bohloko.

A pakela sutukeisi ya hae e sootho mme a poletjha dieta tsa hae hape. Pele a tloha ho leba Matatiele ka bese, a sadisa Shishi hantle. Albertina a borosola letlalo la pere mme a pholla moetse wa yona o bonolo. A sebela dipotso tsohle tsa hae ka tsebeng e thellang ya pere eo, “Haeba nka lahleha mo? Na ke tla fumana metswalle e metjha? Na ke tla nne ke be bohlale leha ke le hole le hae?” Shishi a didietsa mme a tla fatshe ka leoto.

Matsatsi a sekolo a qala ka meso pele letsatsi le tjhaba. Banana ba hlapa kapele metsing a batang mme ba fiela diphaposi tsa ho robala pele ba eya Thapelong ya Mass. Motoho o lebese o ne o dula o sa lekane; setjhu se se monate jwaloka sa Mmangwane hae kwana. Empa Albertina a bala ka thata. O ne a bapala netebolo ka matsatsi ao letsatsing le tjabileng.

Matsatsing a phomolo ya dikolo Albertina o ne a sebetsa seteisheneng sa mmeshene. O ne a hohla le ho koropa letlapa la ho hlatswetsa la lesenke. O ne a bedisa dilakane ka hara dibate tsa koporo, mme a di tlhotle ka setlhotli. O ne a hlaola le ho lema tshimo ya sekolo.

Empa Albertina o ne a hopotse ba lelapa labo. Ke mang ya neng a phetela dikgaitsemi le bana babo dipale tse qabolang? Ke mang ya neng a ba phumula meokgo ha ba lla? Ke mang ya neng a ba tsikinyetsa ho fihlela ba tsheha? Albertina o ne a rata bonane ba neng ba mo ruta. Na le yena o ne a tla ba mofumahatsana ya halalelang?

“Empa bonane ha ba fumane moputso,” ha rialo Father Bernard. “Mohlomong o lokela ho ba mooki? O tla lefuwa ha o ntse o ithuta.”

Albertina a palama terene e lebang Johannesburg. A reka yunifomo e ntle e tshweu, dieta tse ntjha tse bolou bo lefifi le pene e kgubedu e benyang. Batho ba kulang ba ne ba etla sepetlele letsatsi lohle. Albertina o ne a hlwekisa maqeba a bona ka hloko ka menwana. O ne a tshwara maqheku hantle ka hloko.

Ha bana ba lla, o ne a bina, “Tiya matla, manana. Mariha a se a tla feela. Eba sebete, manana. Mmoho re na le matla!”

Ka masiu a mang Albertina o ne a sebetsa ho fihlela ka meso. O ne a sheba ka ntle ho fensetere mme a nahane ka ba lelapa labo. Ebe bana ba lapile? Ebe ba ya sekolong? Ke mang ya neng a palama Shishi? O ne a hopola sepinatjhe se setalatala. O ne a hopola monko o monate wa mobu. Ho ne ho se na tshimo ya meroho mona. Ho ne ho se na moo pere e ka dulang.

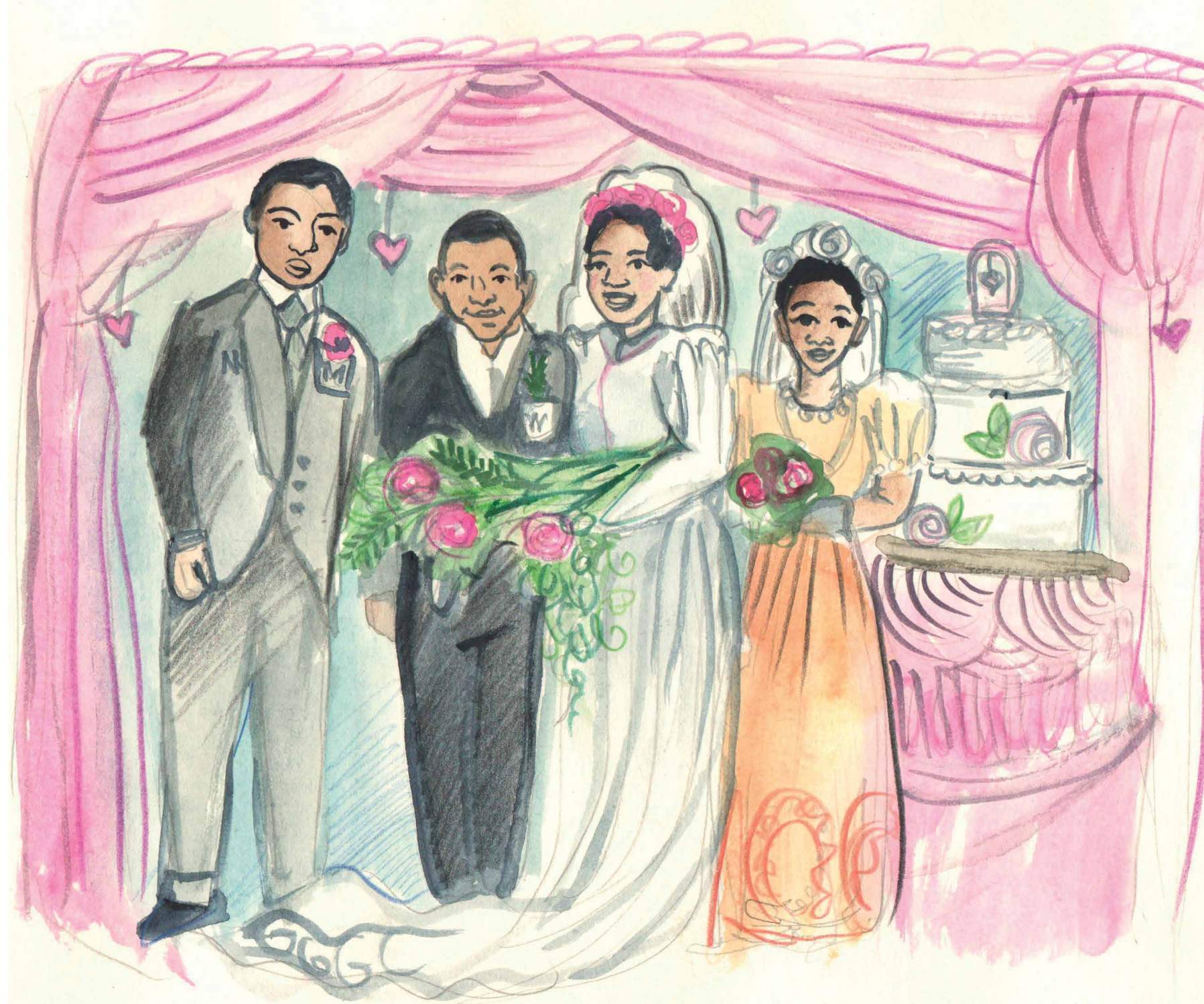
Albertina o ne a sa ke a eya meketjaneng. O ne a boloka tjelete e nngwe le e nngwe. Ka matsatsi a hae a ho phomola, o ne a ithuta ho bapala tenese. Hush! Phaqa! O ne a otlala bolo ho ya ka nqane ho nete. Ka dinako tsohle o ne a lakatsa eka a ka ba le tjelete e ngata ya ho romela hae.

Walter Sisulu e ne e le monna ya sebete ya bohlae ya neng a lora ka tokoloho bakeng sa Afrika Borwa. Pososelo ya hae e kgolo ya hohela leihlo la Albertina. Ba ile ba tsamaya mmoho diterateng tsa toropo. Letsoho la hae le bonojwana le ne le dula sephakeng sa Walter. Walter o ne a batla hore Albertina e be mme wa bana ba hae. Diribono tse kganyang di ne di kgabisitse Setsi sa Kahisano sa Banna ba Batsho ka letsatsi la lenyalo la bona. Mose o molelele wa Albertina o ne o ena le mohatla o ikgarileng wa leisi. Metswalle e mengata ya hlohonolofatsa letsatsi la bona le kgethehileng.

Albertina a jala dipalesa tshingwaneng ya hae. Pele selemo sa pele se fela, Max a tswalwa. Albertina e ne e se e le mme. Ka letsatsi le leng, batho ba ne ba tlo mmita mmasetjhaba. Max o ne a ena le mahlo a matshwana a mmae le seledu se tshitja sa ntatae. E ne e le tshepo ya bokamoso ba bona. Albertina o ne a batla ho lwanela Afrika Borwa e ntjha, e le hore Max a tle a phele ka tokoloho.

Ha a ne a lla, mmae o ne a mminela, “Tiya matla, ngwanaka. Mariha a se a tla fela. Eba sebete, moshanyana’ ka. Mmoho re na le matla!”

Mapolesa a ne a etla hara mpa ya bosiu, ba rahaka mamati. Albertina o ne a omanyana banna ba ferekanyang ntlo ya hae.

“Le itshwere hampe hakaakang,” a rialo, “le hata ka diretse ka hara ntlo ya ka!”

Hoseng dipalesa tseo Albertina a di ratang ho feta di ne di hataketswe ka maoto seratswaneng. O ile a hopola ha a sa lelekisa dikgoho seratswaneng sa hae sa meroho ha a sa le Xolobe mme a qalella ho lema tshingwana ya hae hape. Mobu, o ne a tseba hore o tla loka hape.

O ne a tla tshehetsa monna wa hae ya neng a bolokile diphiri tse ngata mme a ipatetse mapolesa.

Albertina a kopana le basadi ba bang mme ba sebeletsa ho hlophisa mohwanto o lebang Pretoria. Basadi ba ne ba hana ho tsamaya ba tshwere dipasa. Ba ne ba bina, “Wathint’ abafazi; wathint’ imbokodo! Ha o sututsa mosadi; o sututsa lefika!”

Yaba Walter o a tshwarwa mme dilemo tse ngata tse boima tsa latela. O ile a kwallwa Robben Island ka dilemo tse mashome a mabedi a metso e tsheletseng. Albertina, le yena, o ile a nna a iswa tjhankaneng ka makgetlo a mangata. Hangata o ne a tshaba. Mme hangata o ne a le mong a le bodutu.

Empa esitana le ka masiu a lefifihadi, o ne a kgona ho bona lesedinyana la kgwedi ka fensetere ya phaposi ya tjhankana. O ne a bina pina eo Mme Monikazi a neng a e bina pele a tswalwa. “Tiya matla, ngwanaka. Mariha a se a tla fela. Eba sebeta, ngwanaka. Mmoho re na le matla!”

